

uit Arban, de 'bijbel der trompettisten'. Die Arban beschouw ik als de grammatica van de muziek. Het zijn die (onderliggende) structuren en figuren die het vrije spelen, de improvisatie, het maken van nieuwe 'bouwsels' mogelijk maken.

Zo ligt het ook bij taal. Grammatica is geen doel op zich. Doch voor een correcte communicatie is beheersing van dat vaak zo lastig ervaren onderdeel van kapitaal belang. Wel dienen er keuzes te worden gemaakt. Onderzoek heeft aangetoond dat je met relatief weinig structuren heel behoorlijk kunt communiceren. Die structuren moeten dus dan ook met voorrang en frequent in de leergangen voorkomen en bij lerarenopleidingen hoog in het vaandel staan.

Iedere les vijf à tien minuten 'betekenisdragende' grammatica is geen luxe, nee zelfs een absolute voorwaarde om te komen tot een vrij, grammaticaal (automatisch uitgevoerd) correct taalgebruik.

Bijna hetzelfde kan gezegd worden van het 'leren van woorden'. Vooral voor wat betreft de spreekvaardigheid weten we dat er een redelijk goed afgebakend corpus (le français fondamental) bestaat. Als dat wordt beheerst, is 'vloeiende' communicatie geen utopie meer. In eerste aanzet dienen deze woorden 'Nederlands-Frans' te worden geleerd. Dat is de moeilijkste fase. Daarna moet de leergang (en de docent) ervoor zorgen dat die woorden frequent en in verschillende settings worden herhaald. En dat niet gedurende enkele lessen, maar uitgesmeerd over een lange periode. Pas dan zullen leerlingen niet meer naar 'woorden hoeven te zoeken' die ze ooit met zoveel inzet (en tegenzin!) hebben geleerd.

Bij de taalverwerving spelen grammatica en idioom wel degelijk een rol van kapitaal belang. Het zijn echter wel de (deel)vaardigheden die ingebed in heldere, motiverende situaties moeten worden geoefend. En niet één keer, maar vele tientallen keren. In steeds wisselende situaties en bij verschillende vaardigheden. Alleen dan kan na verloop van jaren worden gezegd dat je 'er wat aan hebt gehad' en dat je vlot Frans spreekt.

Afsluitend

Frans leren spreken en verstaan is een kwestie van lange adem. Geen leuke dingen voor de korte termijn dus, maar wel gegarandeerd succes op de eindstreep.

Wie daarvan wat wil proeven, is van harte welkom in mijn klaslokaal. Het kost u niets en het verplicht u tot niets. U kunt dan ook het door mij gemaakte 'leergang-overstijgende' materiaal, met name voor de spreekvaardigheid in de bovenbouw meekrijgen ter beoordeling en eventueel gebruik. ■

Grote belangste

Op 1 december 2003 is de cursus 'Limburgs op HBO-niveau' gestart. De officiële naam is Liergank Limburgs. Resy Delnoy sprak met Lei Heijenrath, oud-docent Nederlands en tot zijn pensionering in 2000 voorzitter van het College van Bestuur van de Hogeschool Zuyd over dit initiatief.

Resy Delnoy

Op diverse plaatsen in Limburg worden declamatiewedstrijden voor de basisschooljeugd georganiseerd, binnenkort komt er een provinciaal kampioenschap. Het (beroeps)toneelgezelschap Het Vervolg brengt een familievoorstelling in dialect, er loopt een wedstrijd voor een songtekst (prijs: videoclip op tv!), er worden her en der in de provincie cursussen Lezen en schrijven in dialect gegeven, Veldeke is bezig schrijverskringen voor beginnende auteurs regionaal op te richten, een kindermusical en een jeugdliteratuurproject voor het basisonderwijs zijn in voorbereiding. Kortom: het Limburgs als streektaal leeft. De cursus 'Limburgs op HBO-niveau' ligt in het verlengde hiervan.

Watersley bij Sittard. Foto: Pieter Bosch

liling voor Liergank Limburgs

Limburgs op HBO-niveau suggereert een talige eenheid; bestaat die eigenlijk wel?

In 1997 is het Limburgs officieel erkend door de Nederlandse regering onder de termen van deel II van het Europees Handvest voor Streektaalen of Talen van Minderheden. Een regering van een EU-lidstaat kan een of meer talen van minderheden erkennen, nadat zij het Europees Handvest heeft geratificeerd. Bij erkenning onder deel II staat de regering toe dat lagere overheden (bijvoorbeeld de provincie) een op bevordering van die taal gericht beleid ontwikkelen.

Met Limburgs wordt bedoeld: 'de streektaal zoals gesproken, in zijn diverse varianten, in de Nederlandse provincie Limburg'. Het zou te ver voeren in dit bestek criteria voor het definiëren van het begrip 'eenheidstaal' te memoreren. De verzameling dialecten die we Limburgs noemen, voldoet in elk geval aan de volgende kenmerken.

- Een eigen klankleer. Denk hierbij onder andere aan de oppositie stoottoon/sleптоon. Het woord *zie* met sleптоon uitgesproken betekent *duivin*, met stoottoon uitgesproken vergiet. *Vlege* met stoottoon uitgesproken zijn *vliegen*, *vlege* met sleптоon uitgesproken is de infinitief van het werkwoord *vliegen*.
- Grammaticale en morfologische eigenheid. Bijvoorbeeld gerundiumvormen als *lopentere* 'al lopend' en

geslachtsonderscheid zoals bij 'ne *vogel* en 'n *peerd*; in het Limburgs is het onbepaald lidwoord 'ne altijd mannelijk, 'n is vrouwelijk of onzijdig.

- Een eigen woordenschat. Het Woordenboek van de Limburgse Dialecten (WLD) nadert zijn voltooiing.
- Een grote afstand tot omringende talen qua verstaanbaarheid.

Wie vanuit een strikt taalkundig perspectief naar de Limburgse dialectsituatie kijkt, kan constateren, dat de zogenaamde Benrather-linie in het zuidoosten van de provincie als isoglosse de uitwerking van de Hoogduitse klankverschuiving begrenst; door consonantwisseling: Hoogduits *pf/f*, *ts/s* en *ch* zijn in overeenkomstige woorden westelijk van de Benrather-linie *p*, *t* en *k*. Voorbeelden zijn *lofe/lope(n)*, *heesje/hete(n)*, *maache/make(n)*. In het noorden van de provincie markeert de zogenaamde Uerdinger-linie het gebied van *ich* en *auch* tegenover *ik* en *ook*.

De onderlinge verwantschap tussen de dialecten binnen deze twee belangrijke taalgrenzen is zodanig dat gesproken kan worden van een eenheid. Geografisch dekt dit gebied het overgrote deel van de staatkundige provincie Limburg. Omdat de erkenning formeel niet geldt voor de Belgische provincie Limburg laat ik de verwante Belgisch-Limburgse dialecten hier buiten beschouwing.

De cursus is een initiatief van de Raod veur 't Limburgs en de culturele organisatie Veldeke. Kun je iets vertellen over de doelstelling(en) die deze organisaties met hun actie nastreven?

De vereniging Veldeke is in 1927 opgericht om het gebruik en de bestudering van de Limburgse dialecten te bevorderen: Voor Elk Limburgs Dialect Een Krachtige Eenheid. De vereniging telt bijna drieduizend leden, waarbij je moet bedenken dat het Limburgs de dagelijkse omgangstaal is van zo'n driekwart miljoen mensen. Het is een feit, dat de streektaal in Limburg de vitaalste positie inneemt van alle dialecten die er in ons land worden gesproken. Dat verklaart natuurlijk ook, waarom het provinciebestuur het op zijn weg vond liggen om een echt streektaalbeleid te gaan voeren.

Daarvoor werd een provinciale adviescommissie, de Raod veur 't Limburgs, in het leven geroepen met een streektaalfunctionaris.

Zeer binnenkort verschijnt in opdracht van de Raod veur 't Limburgs een wetenschappelijk rapport van de letterenfaculteiten van de KUN en de KUB over onderwijsresultaten van dialectsprekers in Nederland. Onderzocht is de taalvaardigheid van tweetalige basisschoolleerlingen in relatie tot die van eentalige. Tweetaligheid betekent in het onderzoek het gebruik van Fries of Limburgs naast het Standaardnederlands.

De Liergank Limburgs kan nu al een geslaagd experiment worden genoemd, want de cursus is met 32 cursisten vol. Er is zelfs een wachtlijst. Twintig lesavonden, daarnaast literatuurstudie en een afsluitend werkstuk vergen een flinke tijdsinvestering. Hoe verklaar je desondanks de grote belangstelling?

Er hebben zich inderdaad heel veel mensen gemeld. We hebben niet iedereen kunnen bedienen. Tal van geïnteresseerden schikte de dag niet; anderen waren niet in staat voldoende tijd vrij te maken, maar willen bij een volgende gelegenheid instappen.

Het geeft aan, dat we goed gesondeerd hebben. Dat is met name gebeurd tijdens allerlei informele contacten. Die grote belangstelling is verklaarbaar uit de brede belangstelling die er is voor alle mogelijke vormen van dialectgebruik. Dat de Limbopop razend populair is, is mede dankzij Rowwen Hèze, ook buiten de provinciegrenzen bekend. Gé Reinders is de vaandeldrager van een brigade Limburgse lied(jes)zangers. Er is geen dorp of er wordt toneel in dialect gespeeld, voor volle zalen. Aan de Veldeke dialectliteratuurprijs namen 46 auteurs deel. Bijna wekelijks verschijnen boeken in dialect. Stuk voor stuk aspecten van een bloeiende dialectcultuur. Dan ontstaat als vanzelf een drang naar meer weten over

de achtergronden van dat dialect. Vergeet niet, dat er nog verschrikkelijk weinig ordening en toegankelijkheid bestaat als het om relevante dialectliteratuur gaat. Veel verschijnt in het 'grijze circuit'.

In dit verband wil ik wijzen op een ander cultuurverschijnsel. Je kunt vaststellen, dat naarmate samenlevingsverbanden groter en diffuser worden, mensen nog meer behoefte krijgen aan een herkenbare identiteit waarmee men zich kan en wil verbinden. In Limburg beschikken we over het dialect, dat de drager bij uitstek is van wat je de Limburgse identiteit kunt noemen. Dat is waarschijnlijk de diepere achtergrond van de grote belangstelling voor het dialect.

Weet je iets over de achtergrond van de cursisten? Kunnen ook mensen die geen enkel Limburgs dialect machtig zijn de cursus met vrucht volgen?

Bijna alle cursisten hebben zich schriftelijk, vaak per e-mail, aangemeld. Dat waren complete brieven, waarin ze met argumenten hun plaatsing 'afdwongen'. Het zijn allemaal hoger opgeleiden. Dat hadden we in de voorlichting ook duidelijk ge-vraagd. De mensen moeten in staat zijn wetenschappelijke artikelen zelfstandig te bestuderen. Dat brengen het

Mestreech

Komp ins op 'ne sjoene möрге mèt d'n trein nao Mestreech, lop door Wiek euver de aw brögk, door de Staat nao de Vriethof en zèt uuch dao ins 'n eurke op 'n terreske. Meh iech waarsjou uuch: geer zeet verlore! Jaomer eigelek tot dao zoevää! Mestreechtenere woene. (Pol Brounts)

Remunj

Zaet 't sjpraekwoord jao neet: Mesjtreech is de sjoonste sjtad van de waereld, mer d'r is gein sjtad sjoonder es Remunj?. (Peter J.A. Nissen)

Kirchroa

't Jieëft wennieg Kirchröadsjere die d'r mónk durve óp tse riese boese Kirchroa en die dat wage, duië hön aksent en ejeheed 't lifste zoeë wied meujelich voet. (Paul Weële)

compacte karakter en het niveau van de cursus met zich mee. Er zijn veel academici bij, van allerlei slag.

Omdat het om een pilot gaat, waren we oorspronkelijk van plan met een bescheiden groep te starten. Toen dat anders uitpakte, heb ik in overleg met de docenten de deur wijder opengezet. De motivatie bij deze cursisten is enorm; voor de docenten wordt dit een feest! Als Veldeke hopen we natuurlijk hier kader uit te kunnen rekruteren; vandaar dat we er zoveel energie in steken.

Mensen die geen enkel Limburgs dialect spreken of verstaan heb ik de cursus ontraden. Bij de taalkundige onderwerpen wordt telkens teruggegrepen op voorbeelden uit de dialecten en bij de literatuur (we beginnen bij Henric van Veldeke) is het al Limburgs wat de loënde klokke slaan. Voor degenen die een dialect willen leren spreken, zijn er andere cursussen.

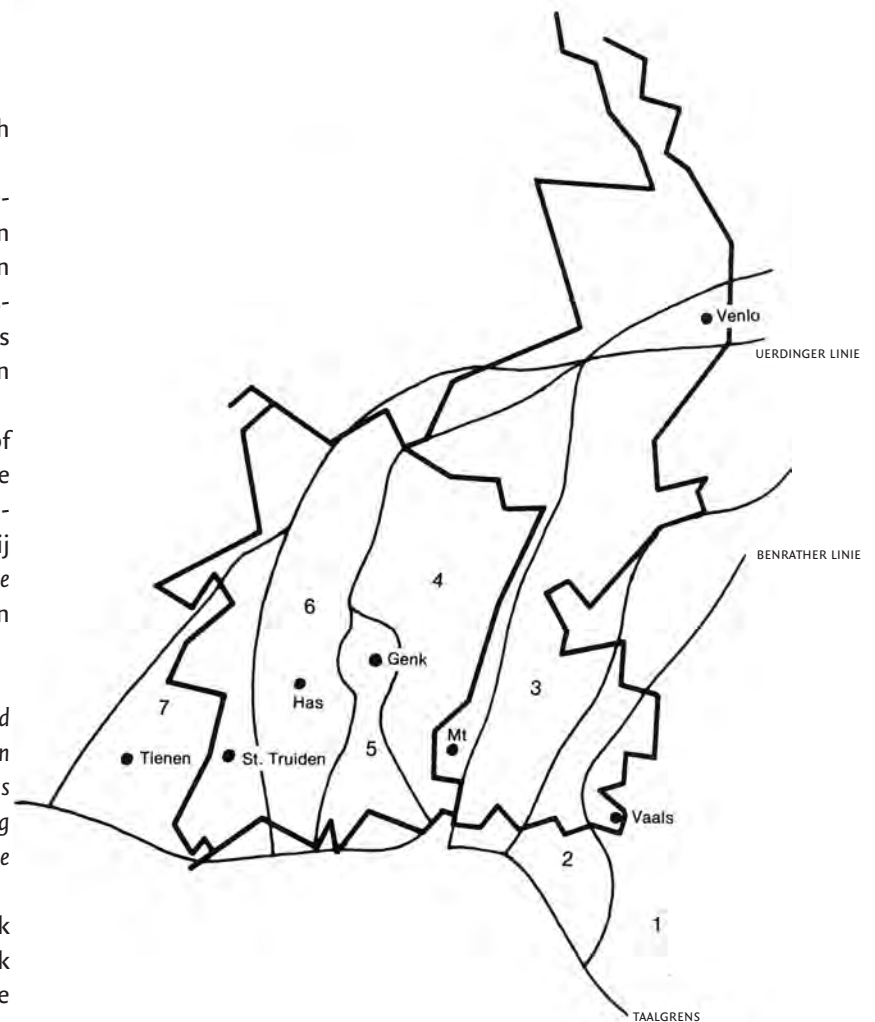
Aan het eind van de cursus hebben de deelnemers een goed inzicht in de Limburgse taalsituatie en grammatica, beheersen ze de spelling en hebben ze kennis van de literatuurgeschiedenis van het Limburgs. Deze doelstellingen maken ons nieuwsgierig naar de ontwerpers en docenten van de cursus. Wie zijn deze enthousiastelingen? Hoe heb je hen gevonden?

De laatste twintig jaar van mijn arbeidzaam leven heb ik als leidinggevende in het hbo doorgebracht. Toen ik stopte met werken heb ik een al lang binnen Veldeke bestaand voornemen opgepakt - ik was gewend met curricula te stoeien - en heb deze cursus voorbereid.

Het is wel pionieren, want bij mijn weten is er in Nederland geen precedent. Samen met Pierre Bakkes, de streektaalfunctionaris, ben ik aan de slag gegaan. Als je lang genoeg in het wereldje van de dialectologen hebt vertoefd, weet je wie je waarvoor moet hebben. Er lopen heel wat vakspecialisten op het gebied van de dialectologie in Limburg rond. Het frappante was, dat niet alleen bij de cursisten, maar ook bij de vakspecialisten de animo om hieraan mee te werken heel groot was.

Een officiële leergang en subsidie van de provincie betekenen status voor dit project. Hoe belangrijk is het statusverhogende effect voor Limburgse dialecten voor de initiatiefnemers? Zijn er nog meer plannen ter stimulering van Limburgse dialecten in ontwikkeling?

De belangrijkste bijdrage aan de officiële status van het dialect was de erkenning in 1997 op grond van het Europees Handvest. Dat was ook voor de provincie het moment om een streektaalbeleid goed onderbouwd tot stand te brengen. In de Raod veur 't Limburgs zijn de letterenfaculteiten van Leuven en Nijmegen met kwaliteitszets vertegenwoordigd. Ook Veldeke heeft daarin zijn

Indeling van de Limburgse dialecten. Kaart uit: *De Chinezen van Nederland*, J. Notten (Valkenburg aan de Geul 1988).

plaats. Streektaal staat dus op de politieke agenda. Voor de provincie is het dan natuurlijk een welkom initiatief als op een dergelijk niveau een aanbod tot stand komt. Veldeke heeft er vooral praktisch belang bij: hoe meer mensen over een goede kennis van de taal- en letterkundige aspecten van de streektaal beschikken, hoe beter de positie van de dialecten kan worden uitgedragen. Wij streven niet naar een aantasting van het primaat van het Standaardnederlands, wij staan een voor Limburg specifieke tweetaligheid voor. Daarbij zullen wij niets nalaten wat de charme van die tweede taal kan versterken.

Tenslotte: de huidige staatssecretaris voor cultuur vindt, dat de provincies zich meer moeten profileren op hun culturele identiteit. Wij vinden dat geen gek idee. ■

Meer informatie is te vinden op de websites <www.veldeke.net> en <www.limburgsedialecten.nl>.

Citaten uit: *De Chinezen van Nederland*, J. Notten (Valkenburg aan de Geul 1988).